

СТУДЕНТТЕРДІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСТАРЫНА ДАЙЫНДАУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Перизат Бәйтешқызы СЕЙІТҚАЗЫ

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
педагогика ғылымдарының докторы

Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасында білім беру жүйесінің басты міндеті — жеке тұлғаның ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар негізінде қалыптасуы мен дамуы және оның кәсіби жетілуі үшін қажетті жағдайлар жасау маңызды деп көрсетілген. Сондай-ақ, баланың тәрбиеленуі, білім алу және жан-жақты қалыптасуы, ана-тілін, ұлттық салт-дәстүрлерді сақтау, ақпараттану, денсаулығын нығайту сияқты құқықтарын іске асыру болып табылатындығы нақтылана отырып, бұл қасиеттерді білім алушылардың бойында қалыптастыру мен дамыту Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінің маңызды міндеті ретінде қарастырылатыны баса көрсетілген [1].

Бүгінгі күні тәрбие жұмыстарын ұйымдастыруға байланысты түрлі жаңа педагогикалық технологиялар пайда болып, оларды жүзеге асыруда қажетті құралдардың да аз еместігі анық. Тәрбие құралдарының ішінде өзіндік орны бар бұқаралық ақпарат құралдарының жасөспірімдерді өмірге бейімдеп, қалыптастыруда, олардың дамуында бүгінгі күні ролі артып отырғандықтан оларды жаңа педагогикалық технологияларды жүзеге асыруда пайдалану да жиі қарастырыла бастады. Олай болса, бала тәрбиесінде ата-анадан кем жауап бермейтін болашақ мұғалімдер БАҚ-тың тәрбиеге ықпалын ұтымды пайдалана алуға дайын болуы өте маңызды. Осы тақырып айналасында болашақ мұғалімдермен педагогикалық циклдағы пәндерді пайдалана отырып, семинар сабақтарында әңгіме жүргізгенде, олардың бұл проблемамен өздерінің кездесетінін түсінгендерімен оны шешудің жолдарын нақты білмейтіндіктері анықталды. Жұмыс оқу жоспарында көрсетілген міндетті қоғамдық және базалық пәндерден алған теориялық білімдерін ықтияттау мақсатында бұл студенттерге 1-2-курсардағы педагогикалық пассивті тәжірибе кезінде бұқаралық ақпарат құралдарының материалдарын пайдалана отырып, әртүрлі

тәрбиелік шаралар өткізуге байланысты тапсырмалар ұсынылды. Мысалы, қазақстандық телеарналардан берілетін балаларға арналған бағдарламаларды жазып алып сынып сағаттарында оларды балалармен бірге көре отырып, талдау, (қазіргі кезде кез келген кабинетте теледидар бар) радиобағдарламаларды жазып алып, балаларға тыңдатып, талдау сияқты тапсырмалар берілді. Сонымен қатар балаларға арналған басылымдардағы әртүрлі мақалаларды талдау да ұсынылды. Бұл жерде басты айта кететін мәселе мұғалім үшін басылымдар, яғни газет-журналдар оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдардан кейін оның жұмысында әдістемелік тұрғыдан басты көмекші болып табылатындығы. Егер мұғалім басылымдарды дұрыс пайдалана білсе біріншіден, оқушыларды қоғамдағы барлық жағдайлардан хабардар болдыра алуға, екіншіден, жазылған мақалалар жайындағы түрлі пікірталастар ұйымдастыруға, сондай-ақ балалардың сұрақтары жаңа тақырыптарға түрткі болатындықтан, алдағы уақытта қызықты істер ұйымдастыруға себепкер болады.

Еліміздің қоғамдық, экономикалық, мәдени өмірінде, шетелдерде болып жатқан жаңалықтар, оқиғалар сан алуан. Балаларды кішкентайынан осы оқиғаларға назар салып, оның мағынасын түсініп, талдай білуге үйретудің мәні орасан зор. Әсіресе, балаларға арналған газеттер оларға өз замандастарының өмірі мен істерін жеткізе отырып, өте маңызды оқиғалармен белгілі бір дәрежеде таныстыра алады. Мұғалімдер балаларды газеттен алған әсерлері мен ой түйіндерін өз сыныбының жұмысына пайдалана білуге үйретуі тиіс, басқа балалардың жақсы істерін қабылдап, өздері жайлы немесе ойында жүрген жоспарларын айтып, басылым беттерінде жариялауға бағыттауына да болады. Мұғалімнің оқушыларды мұндай істерге бейімдеуі екі жақ үшін де өте маңызды болып табылады. Өйткені оқушылар газет арқылы басқа балалардың істерімен танысып, олармен біртұтастықты сезінетін болады [2]. Осылардың бәрін ескере отырып, тәрбие жұмысында мерзімді баспасөзді пайдалану үшін болашақ сынып жетекшілері жұмыс жоспарларына төмендегі шараларды енгізу қажеттігі ұсынылды:

1. Әр оқушының жағдайына қарай өзіне қажетті басылымдарды жаздырып алуына ықпал жасау;
2. Бала тәрбиесі мақсатында баспасөзді пайдалану жөнінде ата-аналарға кеңестер беру;

3. Төменгі сынып оқушыларымен «Баспасөзді қалай пайдаланамыз?» деген тақырыпта әңгіме жүргізу;

4. Жоғары сынып оқушылары үшін (9-11 сыныптар) мамандыққа бейімдеу, сондай-ақ оны таңдауда үлесін қоса алатын мақалаларды талдауды жиі ұйымдастырып тұру;

5. Сынып сағаттарын, кештерді, сыныптан тыс шараларды ұйымдастырғанда баспасөз материалдарын дұрыс таңдай отырып қолдану.

Осыған орай, жоғары сыныптарда тәжірибеден өтетін студенттердің оқушылармен бұл шараларды ұйымдастыра алуы үшін де алдын-ала тапсырмалар беріледі. Ең алдымен олар өзіне бөлінген сыныбымен саяси ақпараттар сағатын өткізуге байланысты тапсырмалар алды. Ол үшін студенттер оқушылардың қайсының әрбір аптада саяси ақпараттардан хабарлама жасайтынын ескертіп қоюы керек болды. Аптадағы ақпаратшы бірінші топ, еліміздегі түрлі оқиғалар жайында біреуі айтса, екіншісі шетел жаңалықтарын т.с.с. айтатын болып балаларды бөлуі керек. Оқушылар неғұрлым ересек болған сайын соғұрлым өздерінің күнделікті ақпарат алу әрекеттерінде материалдарды (газет-журналдардан, радиодан, теледидардан) көптеп пайдаланады. Оқушылар ол ақпараттарды сабақ алдында немесе үлкен үзілісте, немесе сабақтан соң, демек кез келген тиімді уақытта тыңдайтын болуы керек. Олардың ақпаратты ізденіп дайындалуын ынталандыру үшін қайсының жинаған ақпараты толық, әрі айқын, қызық болса солар жеңіске жететінін айтып отырудың өзіндік әсері болады. Осылайша балалар күнделікті оқиғалармен үзбей танысып отырса, сұрақ та көбейеді. Біреулері бір уақиғаның анық-қанығын әлі де толығырақ білгісі келеді, өзара пікір таластырады. Мұндай кезде мұғалімнің немесе сыныптастарының бірінің ақыл-кеңесі қажет болатыны анық.

Төменгі сыныптар үшін газеттерді ұжым болып оқуы тиімдірек, оның өзінде газетті басынан аяғына дейін емес, ішіндегі қызықты деген жерлерін оқып, олардың түсінбей қалған жерлерін түсіндіруге мұғалімнің өзі араласуы керек. Ал жоғары сынып оқушыларына өздіктерінен басылымдарды оқып ізденуіне бағыт-бағдар берсе жеткілікті, бірақ алғашқы кезде мұғалім міндетті түрде оқушылардың қандай да бір мәселенің төңірегінде талқылау жүргізулеріне, пікір таластыруларына өзінің мұғалім ретіндегі ақыл-кеңестерін беруі қажет деп ойлаймыз. Балалардың газет-журналдарды ретсіз оқымауы үшін,

олардың өздеріне пайдалы болатын тұрақты айдарларды анықтап беру де мұғалімінің міндеті болып табылады.

Тұлғаның қалыптасуы мен дамуы адам өмірінің барлық кезеңінде жүрсе, бұл үрдіс бала және өскелең кезде ерекше көрінеді. Дәл осы кезеңде тәрбие мәселесін дұрыс жолға қою үшін тұлғаның болашағына бағыт-бағдар беретін көптеген әдіс-тәсілдерді, құралдарды пайдалануға болады. Дейтұрғанмен, тұлғаның қалыптасуына және дамуына көбіне сыртқы факторлардың әсер ететіні де белгілі. Негізінен әр қоғам мүшесінің қоғам алдындағы парызы – елге қызмет ете алатын азамат болу, өзі өмір сүріп отырған ортаға пайда келтіру, білімге деген құштарлығы жоғары болып, алған тәрбиенің жемісін көру болып табылса, оларды бұл бағытта бейімдеуде мұғалімдердің ролі жоғары. Демек, қоғамның белсенді, білімді, жан-жақты азаматтарын қалыптастыру тәрбиеге тікелей байланысты. Ал тұлғаның тәрбиесіне қазірге кезде бұқаралық ақпарат құралдарының ықпалы өте жоғары болып отырғаны анық. Себебі, бұқаралық ақпарат құралдары бүгінгі күні қоғамдық пікірді анықтаудың және қалыптастырудың, сонымен қатар қоғам мүшелерін тәрбиелеудің ең тиімді және әмбебап құралы болып отыр. Көптеген шетелдік білім беру мекемелерінде медиабілім беру мәселесі қайта көтерілуі осының бір дәлелі деп қарауымыз керек [3]. Ғалымдардың пікірінше бұқаралық ақпарат құралдарының оң ықпалын тиімді пайдалануға үйретілмесе, оның кері әсеріне тап болатыны сөзсіз екен. Бұл туралы жоғарыда аталған еліміздің тәрбие тұжырымдамасында да атап көрсетілген. Онда, республика аймақтарында тәрбие беру ісінде шешімі табылмаған көптеген проблемалардың бар екендігі айтылып, соның бірі бұқаралық ақпарат құралдарының жеке тұлғаны қалыптастырудағы кері ықпалының болып отырғандығы деп көрсетіледі [1].

Дегенмен, мектепке енді ғана келген жас мамандар мектеп оқушыларының тәрбиесінде бұқаралық ақпарат құралдарының мүмкіндіктерін пайдаланудың әдіс-тәсілдерін біле бермейді. Сондықтан, педагогикалық циклдағы пәндерді оқыту кезінде және арнайы курс бағдарламасы аясында ең алдымен мұндай істі неден бастауды білу керектігіне үйретілуі тиіс. Ол пәндердің мазмұнында төмендегі мәселелер ескеріледі. Ең алдымен студенттермен, яғни болашақ педагог мамандармен отандық бұқаралық ақпарат құралдары туралы пікірлерімен танысу маңызды дейтін болсақ, педагог әрі болашақ тәрбиеші ретінде балаларға арналған бағдарламаларды біліп-

көруі туралы мәліметтер де өте қажет. Кейін мұғалім ретінде өз оқушыларына бұл тапсырмаларды бере алады деп ойлаймыз. Ол үшін практикалық сабақтар кезінде студенттерге төмендегі жұмыстарды орындауға тапсырмалар беріледі:

- теледидардан балаларға және жастарға арналған бағдарламалардың тізімін жасап келу;

- радиодан балаларға және жастарға арналған бағдарламалардың тізімін жасап келу;

- балалар мен жастарға арналған басылымдарды анықтап келу;

Осындай ақпараттарды жинағаннан кейін студенттердің қандай бұқаралық ақпарат құралдарын пайдаланатындығына байланысты біршама мәлімет алдық. Мұндай мәліметтерді жинақтағаннан кейін сауалнама жүргізу арқылы олардың теледидар мен радиодағы сүйікті бағдарламаларын, басылымдардағы айдарлар мен тақырыптарын анықтауға қол жеткіздік. Сонымен қатар, сауалнама сұрақтарының құрамына балалар мен жастарға арналған бағдарламалардың қандай арналарда берілетіні, олардың жүйелілігі, ерекшелігі, әсері туралы мәліметтер беретін сұрақтарды ендірік.

Ал сауалнама нәтижелерін кураторлық сағаттарда студенттермен талқылаудың маңызы да жоғары, ол болашақ мұғалімнің алдағы уақытта мектепте сынып сағаттарында осындай шараларды дұрыс ұйымдастыра алуына әдістемелік тұрғыдан көмегін тигізеді. Өйткені, болашақта мектепте жоғарыда аталған шараларды ұйымдастыру барысында балалардың арасында жүргізілетін жұмыстардың нәтижесінен қазіргі кезде ата-аналарды, мұғалімдерді толғандырып жүрген бірталай мәселелердің басы ашылатыны белгілі.

Балалардың барлығы бірдей өзінің жасына ылайықты немесе тәрбиелік әсері жоғары бағдарламаларды көріп, газет-журналдардан тек қана қажетті материалдарды оқып, пайдаланып жүр деп айту қиын. Бұлайша тұжырымдауымызға зерттеу жұмысы барысында мектеп оқушыларымен, сондай-ақ студенттермен жүргізген сауалнамалардың нәтижелері негіз болып отыр. Сондықтан, сынып жетекшісі оқушы жауаптарының оның көңілінен шығатындай бола қоймайтындығына қашанда дайын болу керек. Осындай себептерге байланысты ол оқушылардан алған жауаптарды міндетті түрде олардың қатысуын қамтамасыз етіп, өздерімен талқылап, жоғары сынып болса пікір-талас ұйымдастыруға да болады. Талқылаудың немесе пікір таластың нәтижесінде нақты тәрбиелік әсері, ықпалы бар бағдарламаларды,

басылымдардағы мақалаларды анықтап алуға мүмкіндік пайда болады және оқушылардың кейбір мәселелер бойынша пікірін өзгертуге болады. Ал оқушылардың талқылауы немесе пікір-таласына араласып, сауатты түрде бағыт-бағдар бере алу үшін сынып жетекшісіне үлкен дайындық керек. Бұл жағдайда сынып жетекшісі ең алдымен өзі еліміздің БАҚ-тардағы балаларға арналған барлық теле-радиобағдарламаларды, олардың көтеретін негізгі мәселелерін, балалар мен жасөспірімдерге арналған басылымдарды, сонымен қатар жалпы мерзімді басылымдардағы мектеп өмірін жазатын айдарларды білуге тиісті. Қандай да бір бағдарлама туралы, айдарлар туралы жеке пікірінің болуы да маңызды. Өйткені, мұғалімнің бұл мәселелерден толық мағлұматы болмайынша оқушыларға дұрыс бағыт бере алмайды. Демек, ол балалар тәрбиесінде БАҚ мүмкіндіктерін пайдалана алмайды және қазіргідей ақпараттар тасқынында оқушылардың тек оң әсері бар ақпараттарды тұтынуына дұрыс бағыт беруге білімі толық жете бермейді. Сонымен, болашақ мамандар белгілі бір пәндердің аясында осы проблеманы шеше алуға дайындығы жүргізілуі тиіс.

Егер, сауалнамалардағы оқушылардың жауаптары ойдағыдай болмаған жағдайда, педагогикалық тұрғыдан қателіктерге бармай, керісінше оны дұрыс жолға қою шараларын ұйымдастыруға байланысты іс-әрекетке болашақ мамандар үйретілуі шарт. Себебі кейін педагогикалық қызмет барысында мұның бәрі өте маңызды. Мысалы, егер сыныбының оқушысы отандық балаларға арналған басылымдарды білмей жатса, сол оқушыға мектеп кітапханасынан елімізде шығатын басылымдар туралы ақпараттар жинап әкелуіне тапсырма беруге болады. Сондай-ақ, жалпы сынып оқушыларының газет-журнал мақалаларын оқып жүруіне машықтандыру және соған қалыптастыру үшін оларға арналған әртүрлі тапсырмалар жүйесін жасау да оң нәтижелер береді. Мысалы, сыныпта өткізілетін шараның мазмұнын байыту мақсатында оқушыларға мектеп өмірін, балалар тақырыбын жазатын басылымдардан материалдар жинақтап әкелу немесе әртүрлі тақырыптық пікір-талас өткізу үшін басылымдар көтеріп жүрген проблемалық мәселелерден оқушылардың өздері тақырып таңдауы керек болса, олардың басылымдардан қызықты тақырыптарды анықтап келуіне тапсырма беруге болады. Сонымен қатар, айына бір немесе екі рет сынып сағатында басылымдардағы балаларға арналған ерекше мақалаларды талқылап отырудың тәрбиелік

әсері тіпті жоғары болады. Болашақ мамандар үшін оқушыларды отандық телерадиобағдарламалардың өнімін көріп жүруге үйрету үшін де әртүрлі әдіс-тәсілдері бар. Мысалы, оқушыларға отандық арналардан беріліп жүрген телеолимпиадалардың, радиоойындардың барысын баяндап беруге байланысты тапсырмалар беруге болатынын студенттер білуі тиіс.

Сондай-ақ, мектепте ұйымдастырылатын әртүрлі тәрбиелік шаралардың, жарыстардың құрылымын сол ойындардың негізінде жасау оларды пайдалы бағдарламаларды көруге тәрбиелеудің бір жолы ретінде қарауға болады. Сонымен қатар, бұл шараларды ұйымдастыру үшін бұқаралық ақпарат құралдарын және мектеп кітапханасын ақпараттық орталық ретінде пайдалана отырып, оқушыларды өздіктерінен ақпарат іздеу жағдайына келтіру де тиімді тәсілдердің бірі болып саналады. Мұндай мәліметтерді жинақтауға үйренген студенттер педагогикалық тәжірибе кезінде балалармен әртүрлі пәндерді жүргізу барысында сабақты қызықты өткізу мақсатымен балалар мен жастарға арналған интеллектуалдық бағдарламалардың негізінде сабақ өткізуге дайындықтары жан-жақты болатыны анық. Олай болса, бүгінгі күні бұқаралық ақпарат құралдарының ықпалын оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыруда ескеру маңызды, сондықтан оларды тиімді пайдалану жолдарына болашақ мұғалімдер дайындалуы тиіс.

Қолданған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы. – Астана, 2009. Б.3.
2. Әбенбаев С. Тәрбие теориясы мен әдістемесі. – Алматы, 2004. Б. 88.
3. Баранов О.А., Пензин С.Н. Медиа, современная семья и школьник. // Медиаобразование, №2, 2006.- С.27-41.